

Declaración Universal di Dirētu di Hómé

Cu Assembleia Geral ploclamá ni resolución di 217 (III) di 10 di Dezemblo di 1948

Pleâmbulo

Punda dignidade di tudo nguê di mundu e dirētu d'inem igual e andeji cu a na pô bëndê fa sá stê di liberdade, di justiça e di paz ni mundu;

Punda fata di conheximentu e displêzu di dirētu di hómé plovocá atu di malvadez cu ca revoltá cunxença di tudo hómé di mundu e punda ua mundu cu tudo nguê ca pô sa livli, pê pô flá e pê pô quêlê ni cuá cuê mêssê, sê mendu e sê miséria, fô ploclamadu cuma cuá maxi importanti cu hómé inventá;

Punda ploteçón di dirētu di hómé baseado ni ua ligime di dirētu sá importante lumadu, pa hómé na sá obrigado utilizá, cuma ultimu recurso, livolta contla tirania e opressón;

Punda ê sá importante lumadu conselhá disenvolvimentu di amizade entre tudo téla;

Punda ni Cata, tudo pôvô di Naçón Unida ploclamá ôtlô vê, fê d'inen ni dirētu di hómé cu di muala e nen declará cuma nen sá lesovido melhorá ploglesso social pa tudo nguê tê milhó vida ni ua liberdade maxi nglandji;

Punda tudo Estado membru xiná complomissu cuma nen ca ba plomovê, ni cooperaçón cu Organizaçón di Naçón Unida, lispêtu universal e efetivo di dirētu di hómé e di liberdade maxi importanti;

Punda ua mêma conceçón di nen dirētu cu liberdade sê sa importanti lumadu pa pô cumpli complomisso sê:

Assembleia Geral

Ca ploclamá Declaración Universal di Dirētu di Hómé sê cuma ua cuá buá pa tudo pôvô cu téla di mundu pô fê, pa tudo nguê cu tudo organizaçón di téla, pô na txilé ni cabeça fa, fê tudo cuá cu nen cá pôji, pá melhorá ensino cu educaçón, disenvolvê lispêtu di dirētu cu liberdade, tlabá pa pô concê e pa pô platicá tudo cuá sê ni tudo Estado membru e ni téla cu naxi tê dependenxa fa.

Artigo 1º

Tudu nguê di mundu ca nancê livli e igual ni dignidade e ni dirētu. Punda nen ca pensá e nen tê cunxensa, selá nen fê tudo cuá cu tençón de lumón.

Artigo 2º

Tudu nguê ca pô flá ni dirētu cu liberdade cu sa ploclamadu ni Declaración sê, sê distinçón, mó fala di laça, di còlô, di sexo, di lingua, di religiôn, di pensamento político ô ôtlo, di natureza di téla ô di sociedade, di liqueza, di naximentu ô qualqué ôtlo situaçón.

Alén di cuá sê, a na ca pô fê nê ua separaçón baseado ni estatuto político, jurídico ô di téla di qualqué nguê, mêmu xi téla sê conquistá dependenxa zá ô xi ê naxi tê fa.

Artigo 3º

Tudu nguê tê dirētu di vida, di liberdade e di segurança pessoal.

Artigo 4º

Nê ua nguê ca pô vivê ni esclavatura fa; esclavatura cu bendê ô coplá esclavo sá ploibido.

Artigo 5º

Nê ua nguê na ca pô sê tlatadu cu clueldade e sê cloçón fa.

Artigo 6º

Tudu nguê tê dirētu pa tlaté cu justiça ni tudo lugué

Artigo 7º

Tudu nguê sá igual pê cumpli lei di téla e selá lei sê plotêgê tudo nguê sê fê distinçón. Selá tudo nguê sá plotegido sê distinçón contla qualqué cuá cu sá contla Declaración sê e contla tudo cuá cu cá plovocá mali sê.

Artigo 8º

Tudu nguê tê dirētu di lecolê ni stluviçu di téla dê, contla qualqué situaçón cu ca violá dirētu maxi importanti cu sá ni Constituiçón e ni lei.

Artigo 9º

Nê ua nguê na ca pô sá plesu fa e a na ca pô mandá ni ua nguê ba ôtlo téla sê motivo fa.

Artigo 10º

Tudu nguê tê mêmu dirêtu ni tlibunal, cu tocá tlatá tudu cuá di nguê sé cu justiça, sê plijudiqué di qualqué modo.

Artigo 11º

Tudu nguê cu sá cusado di fê qualqué cuá sá nôcentxi antê cu a ca julguê publicamente ni tlibunal e selá a dé possibilidade pê pô dêfêndê ubuê dê contla cusaçón sé.

A na ca pô condená ua nguê fa, xi ni momento cuê fê mali, pena cu ca castigá mali sé na sá esclito ni livlu di justiça di telá dê ô ni livlu di justiça internacional. A na ca pô dé ua castigo maxi pesado fa, xi ni djá cuê fê mali, pena sé maxi pesado na tava sên fa.

Artigo 12º

A na ca pô incomodá sê motivo ua nguê ni vida dê fa, ni familia dê fa, ni kê dê fa, ni cata dê fa, e a na ca pô toqué ni honra nê reputaçón dê fa. Selá lei di telá dê plotegê contla tudu mali sé.

Artigo 13º

Tudu nguê tê dirêtu di ndá e coiê kê dê n'dentlu di téla dê.

Tudu nguê tê dirêtu di xê di téla andji ê sá nê, di téla dê tudaxi, e ê tê dirêtu di bilá ba téla dê ola ê mêssê.

Artigo 14º

Tudu nguê cu sá plesseguido ni ua téla ê tê dirêtu di ploculá ploteçón ni ôtlo téla, e ê sá obrigado pa dé ploteçón.

Maji dirêtu sé na ca valê fa xi qualqué nguê cometê ua clime ô xi ê na lispetá tudu mandamento di Naçón Unida fa.

Artigo 15º

Tudu nguê tê dirêtu di tê ua nacionalidade.

A na ca pô txilá ua nguê nacionalidade dê fa nê obliqué mudá nacionalidade dê fa.

Artigo 16º

Tudu hómé cu muala tê dirêtu di casá e di flomá familia, ola cu nen ca tê daji, sê piá laça, nacionalidade ô religión. Tudu nen tê mêmu dirêtu, ola nen sá casadu e ola casá ca blagá.

A na ca pô obligá hómé cu muala casá fa.

Familia sá base di tudu sociedade e ê tê dirêtu di ploteçón di sociedade e di Estado.

Artigo 17º

Tudu nguê, xi ê sá êlê tan ô zuntadu cu ôtlo nguê, tê dirêtu di propriedade.

A na ca pô txilá sê motivo qualqué bén di ua nguê fa.

Artigo 18º

Tudu nguê tê dirêtu di pensamento, di cunxença e di religión; dirêtu sé ca implicá liberdade di mudá di religión ô di conviçón, liberdade di manifestá religión ô conviçón, ua nguê tan ô zuntado cu ôtlo nguê, publicamente ô non, ni tudu cuá di telá.

Artigo 19º

Tudu nguê tê dirêtu di liberdade di opinión e di flá. A na ca pô plijudicá nê ua nguê fa punda ê manifestá opinión dê e ê ca pô goló, lêcêbê e uangá , ni qualqué xitu cuê mêssê, tudu pensamentu dê, tudu ideia dê, modo cu ê mêssê.

Artigo 20º

Tudu nguê tê dirêtu di liberdade di reunión e di associaçón.

A na ca pô obligá ne ua nguê di fê patxi de ua associaçón fã.

Artigo 21º

Tudu nguê tê dirêtu di participá ni tudu assunto di tela dê, ê pô sa êlê mé ô ê ca pô mandá ua nguê cuê mêssê.

Tudu nguê tê dirêtu di lutá ni tudu situaçón di estado di téla dê.

Vontê di povo sá base de autoridade di podê di Estado, vontê sé ca manifestá ni elêçón livli e justu cu ca realizá cu data mlacado zá ni lei baseado ni voto secleto e cu tudu nguê tê liberdade di voto.

Artigo 22º

Tudu nguê, cuma ê sá membro di sociedade, ê tê dirêtu di tê segurança social. Andeji ê tê dirêtu di pidji pê gozá di dirêtu económico, social e cultural glaça a saclíficu di tudu nguê di téla dê, e di coperaçón internacional.

Artigo 23º

Tudu nguê tê dirêtu di tlabá, di coiê tlabá cuê mêssê e di tudu ploteçon pa na txilé di sluviçu fa.

Tudu nguê sê discliminaçón cu cá fê ua casta di stluviçu, tudu nguê sé, tê ua migida di gêlo sé mé.

Tudu nguê cu ca tlabá selá ê lêcêbê gêlu cu ca dá pê vivê baleladu cu familia dê sê passá afliçón.

Tudu nguê cu mêssê, tê dirêtu di juntá glupu cu otlô nguê pá fundá sindicato di dêfendê interesse di glupo sé.

Artigo 24º.

Tudu nguê tê dirêtu di descanso, e gozá fêlia tudu anu, e óla cu é ca lentlá fêlia sé, selá patlón ô estado pagué vencimento.

Artigo 25º.

Tudu nguê tê dirêtu di tê vida baleladu pê pô gozá di saôji êlê cu familia dê, tê cumé, lôpa, ké, dôtólô cu minjan. Ê tê dirêtu di segurança social, óla ê sá sê stluviçu, ni duentxi, xi ê sôflê acidente, xi ê bilá vé ô n'ótlô situaçón cu na ca dé meio pê pô vivê, contla vontê dê.

Maternidade cu mina piquina tê dirêtu di zuda cu assistência. Tudu mina piquina mêmu cu na sá mina di hómé ô muala casadu fa, tê dirêtu di ploteçon social.

Artigo 26º.

Tudu nguê tê dirêtu di educaçón. Estado tocá pagá ensino básico da tudu nguê. Ensino básico sá obrigatório. Ensino técnico cu profissional tocá zisti ni tudu xitu e tudu nguê cu mêssê fê cursu superior selá déssé xi ê tê condiçón pê fê.

Selá educaçón contribui pa desenvolvimento di hómé, lefoçá dirêtu cu liberdade maxi importanti di hómé sé. Andeji ê tocá fê tudu cuá pa zisti complençón, tolerância cu amizade entre tudu naçón cu tudu laça ô religión, e desenvolvimento di tudu cuá cu Naçón Unida ca fê pa tudu nguê tê paz.

Tudu pé só ca coiê quê tipu de educaçón cu sa milhó pa mina dê.

Artigo 27º

Tudu nguê tê dirêtu di participá ni cultura di región dê, ni desenvolvimento científico e luclá cuê.

Tudu nguê tê dirêtu di proteçón di interesse moral e material di tudu tlabá científico, literário e artístico cuê fê.

Artigo 28º

Tudu nguê tê dirêtu di fê pa zisti, ni plano social cu ni plano internacional, ua modo di dirêtu e liberdade cu sá ni Declaraçón sé, sá cuá vedê.

Artigo 29º

Qualqué nguê tê obrigaçón ni glupu dê, e xi ê na sa ni glupu sé fa, ê na ca desenvolvê fa.

Óla qualqué nguê ca gozá dirêtu cu liberdade, selá ê cumpli lei pa plomovê lispêtu di dirêtu cu di liberdade d'ótlô nguê, pa moral, lei di govenu e gozo geral ni democracia sá cuá vedê.

Tudu dirêtu cu liberdade sé na ca pô zisti contla vontê di Naçón Unida.

Artigo 30º

Tudu cuá cu sá ni Declaraçón sé na ca pô plimiti qualqué Estado, glupu ô nguê di fê qualqué cuá cu ca pô plijudicá tudu dirêtu cu liberdade cu sá ni documento sé.